

CHALUPY – STAVBA, ZVYKY AJ POVĚRY

V chalupě věčinu bydlelo aj věc generací. Platí ŝak, že sa podle chalupy dalo poznat', kdo v ní bydlí, esli třebaš fojt, gruntovník, pasekář, lebo chalupník (třebaš jizba u fojta byla mnohem věčí, lebo sa tam konaly aj obecní porady).

Valaši si stavjali rúbené chalupy. Se stavbú sa pojá aj zvyky a pověry. Třebaš nájlepší deň pro zahájení stavby bylo pondělí, lebo „v pondělí Pánbůh nadělí“, nevhodný byl zasěj pátek. Začat' sa mjéto v sudú hodinu. Dobré bylo stavjat' u vody, lebo ta ŝěstí přinášá. Na kopcoch mjéla byt' okna obrácena ke slunečnéj straně, chlěvy tak, aby mjéty krávy hlavu k východu. Místám se stínem sa Valaši vyhýbali, lebo věřili, že tam gde není slunko, není ani ŝěstí. Na základní kameň sa pokládaly peníze, aby sa chalupa chudobě vyhnula, a pod něho dvě slámky křížom. Pod práh domu sa dávala podkova pro ŝěstí, lebo aj laskavec, aby v chalupě byla láska, pod podlahu aj jmělí. Nesméto sa užívat' drva stromú vyvrácáných búrkú, lebo to přitahovalo blesky. Po dokončení sa chalupa vypálila jalovcem, aby sa od ní držaly všecky choroby stranú. První noc tam nocoval žebrák, lebo aspoň pes, kerý přinášal vjernost'. Hlavním stavebním materiálem bylo drvo a kameň. Nájčastěj sa užívalo smrkových trámú, lebo sa smrk dal snadno sehnat' a dobře sa opracovával. Sbíjalo sa hřebama a kolíkama z drva.

Dyž sa nová chalupa stavjala, to sa na zem do čtyř úhlú položily čtyry kameňe, kerým sa pravilo podúhelníky. Na ty sa sbil srub z osmi aj devíti drv dobře otesáných, na srub sa připevnila podkrokevnica, do ní ve dlaby krovy. Střecha sa pokryla šindelem. Okenní zárubně byly též dřevěné, dveře z drva mjély aj zámek aj zástrčku z drva. Skuliny sa mezi drvama vycpaly mechem lebo slámú, jizba sa hlinú vymazala a obličila. Podlaha sa dělala z hliněných dlažek, potem aj ze širokých fošen.

(Bartoš, 1891; Šuleř, 1989)

Fojtství z Lidečka, Národní muzeum v přírodě

Mališova usedlost z Lužné, Národní muzeum v přírodě

Valašská dědina, Národní muzeum v přírodě